

Terp fan de Takomst

Opdrachtgever

Vereniging Dorpsbelang Blije eo

Plaats

Buitendijks gebied Zeedijk bij Blije

Ontwerp

Kunstenaarscollectief Observatorium

Planvorming en realisatie

2016 - 2022

Terp fan de Takomst

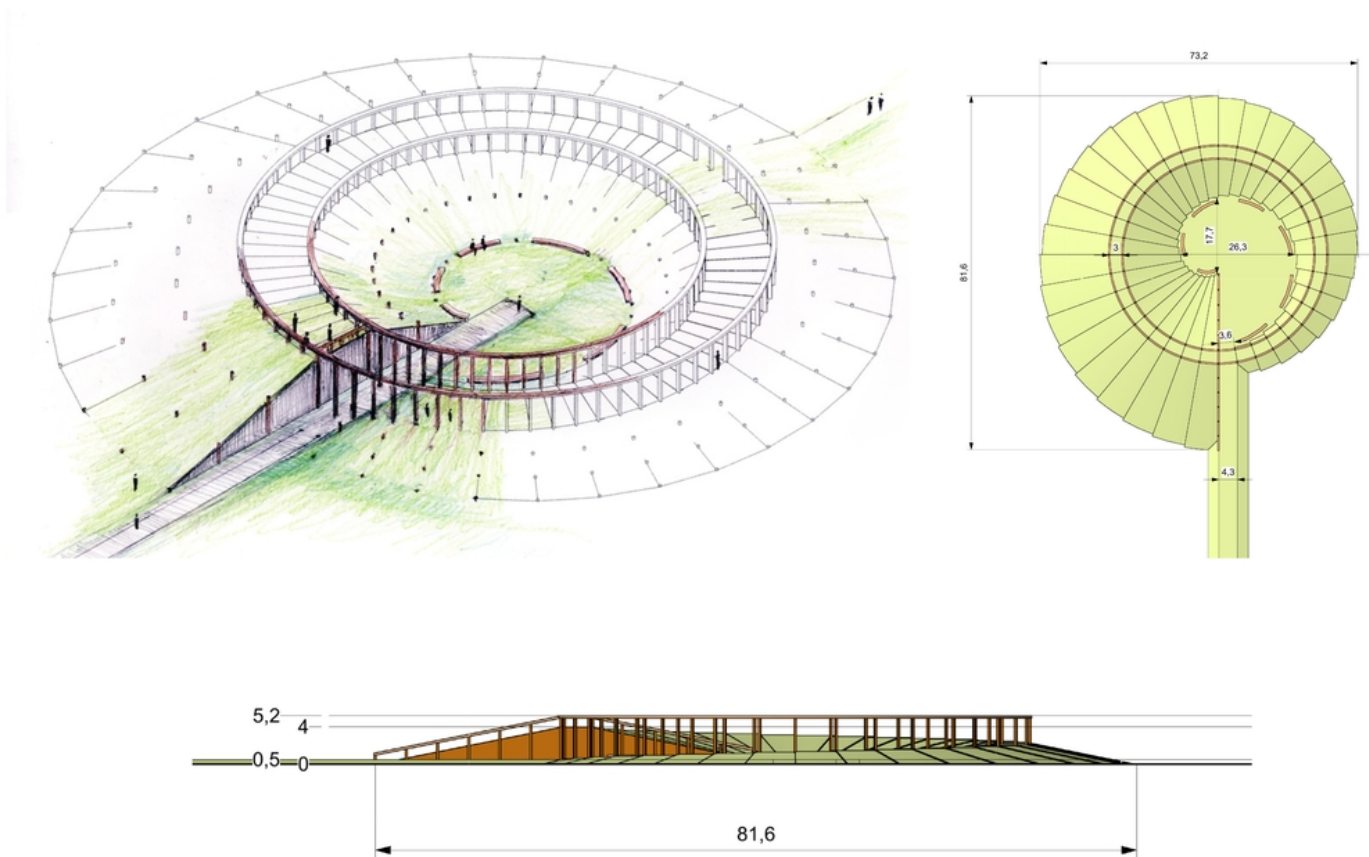
De Terp fan de Takomst. 'Je kan eruit halen wat je er zelf naartoe brengt'. Ben je spiritueel, dan kun je hier de stilte ervaren. Ben je onderzoeker, dan kun je hier over klimaatverandering nadenken. Ben je bewoner van Friesland dan kun je denken: ik wil hier zijn...

Copyright: Vereniging Dorpsbelang Blije eo

Maker: Binne-Louw Katsma

Terp fan de Takomst

Ontwerpschets: Terpen groeiden gestaag, van smal en laag, een huisterp van 100 m², naar breed en hoog, een dorpsterp met kerk van 10.000 m². Dit proces van stapelen, laag op laag, wordt met de circulair groeiende terp ervaarbaar gemaakt. Doorsnede: 81,6 meter.

Copyright: Kunstenaarscollectief Observatorium

Maker: Geert Camp

Terp fan de Takomst

De dorpsgemeenschap van Blije, juli 2021. Sinds 2011 waren er veel bijeenkomsten, in het dorp, in de kwelder, in zaaltjes en vergaderkamers. Uiteindelijk is het dan zover. De precieze plek markeren van de terp. Maar eerst 1,5 km over een pad door de kwelder.

Copyright: Vereniging Dorpsbelang Blije eo

Maker: Binne-Louw Katsma

Terp fan de Takomst

De oorspronkelijke situatie, blik richting de zee, juli 2021. Het uitzetten van de omtrek van de Terp fan de Takomst door alle kinderen van de basisschool. De Terp werd op die dag tot het 'achtste wereldwonder' benoemd.

Copyright: Vereniging Dorpsbelang Blije eo

Maker: Binne-Louw Katsma

Terp fan de Takomst

De nieuwe situatie, met blik over zee richting Ameland, september 2021. Gezien de weersomstandigheden is de Terp nog niet helemaal klaar. Naar verwachting worden juli 2022 de twee ringen op de palen rij gelegd en de banken geplaatst. De verdiepte/verjongde kwelder rondom en achter de Terp is hier goed te zien. De Terp is onderdeel van de wandel-fietsroute van en naar Hegebeintum: van de hoogste terp in Friesland naar de nieuwste terp.

Copyright: Vereniging Dorpsbelang Blije eo

Maker: Binnen-Louw Katsma

Terp fan de Takomst

De veranderende schaal. In de enorme openheid lijkt de Terp van verre een natuurlijke verhoging. Bij aankomst blijkt de grootte van de Terp pas goed met een doorsnede van ruim 80 meter. Er is ruimte voor activiteiten, van stilteplek tot dorpsbijeenkomst.

Copyright: Vereniging Dorpsbelang Blije eo

Maker: Binne-Louw Katsma

Terp fan de Takomst

De Terp gedurende de seizoenen, laag water. De kweldervegetatie in al haar schoonheid. Van zeekraal, slijkgras tot lamsoor, zeealsem en zeeaster. En vogels als grutto, plevier, lepelaar, wulp en kiekendief.

Copyright: Vereniging Dorpsbelang Blije eo

Maker: Harry Feenstra

Terp fan de Takomst

De Terp gedurende de seizoenen, hoog water . Jaarlijks reikt het hoogwater gemiddeld tien keer per jaar tot aan de zomerdijk en 1 keer per jaar tot aan de Friese zeewering. De terp is dan volledig omringd door de zee en onbereikbaar. De zee laat sediment achter in de jonge kwelder waarin slenken ontstaan en flora & fauna welig kunnen kermen.

Copyright: Vereniging Dorpsbelang Blije eo

Maker: Harry Feenstra

Terp fan de Takomst

Opdrachtgever

Naam opdrachtgever

Vereniging Dorpsbelang Blije eo

Eindverantwoordelijke

Naam

Tjitske Andringa, voorzitter

Telefoonnummer

06 10 50 50 45

E-mailadres

tjitske-andringa@hetnet.nl

Contactpersoon

Naam

Godelieve Kok

Postadres

Grote Dijlakker 18

Postcode

8701 KV

Woonplaats

Bolsward

Mobiel nummer

06 55 74 42 46

E-mailadres

kokgodelieve@gmail.com

Projecttrekker

Naam

Marie-Louise Meuris

Naam en locatie van het project

Naam

Terp fan de Takomst

Adres of situering

Buitendijks gebied Zeedijk bij Blije

Webadres project

<https://kokgodelieve@gmail.com>

Programma

Functie(s) van gebouw(en) en/of gebied, met (indien van toepassing) aantallen

natuur, cultuur

het verhaal van het gebied en kustbewoners vertellen

Omvang

Oppervlakte van de bebouwing (in m2 bruto vloeroppervlak), het terrein (in hectares) en/of het tracé (in kilometers)

terp 0,8 ha, verdiepte kwelder 4 ha

Data

Datum start planontwikkeling

05-2016

Datum start fysieke uitvoering

07-2021

Is het project zo ver gevorderd dat de jury zich ter plaatse een oordeel kan vormen over het eindresultaat?

ja

Maand en jaar waarin het project is / wordt opgeleverd

07-2022

Kosten (excl. btw)

Kosten van de voorbereiding

€ 83.560,00

Bouw- c.q. aanlegkosten

€ 468.850,00

Stichtingskosten

€ 733.366,00

Ontwerpers

Ontwerpbureau(s) en projectontwerper(s) namens die bureaus 1

Kunstenaarscollectief Observatorium

Met als projectontwerper(s)

Geert van de Camp, Andre Dekker, Lieven Poutsma, Ruud Reutelingsperger

Het opdrachtgeverschap en het project beschreven

1. Beschrijf uw project: aanleiding, visie en uitwerking.

Vrijwel alle dorpen langs de Waddenkust hadden vroeger een directe verbinding met de zee. Het gebied Noard Fryslân Bûtendyks laat dat goed zien met zomerpolders, hekken, sloten, greppels, historische sluizen en 'dobben'. Daarachter liggen de kwelders, waar het zeewater dagelijks twee keer toegang heeft. Bij hoge vloed en storm staat het hele buitendijkse gebied onder water tot halverwege de zeedijk. Het landaanwinnen buitendijks gebeurde door het graven van greppels en opwerpen van akkers. De greppels slibden jaarlijks dicht. Door deze steeds opnieuw te 'slatten' werden de akkers steeds hoger. Het gewonnen land kwam in bezit van binnendijkse landeigenaren. In de jaren 30 nam de overheid de landaanwinning over. Aan de rand van de begroeide kwelder kwam een nog steeds bestaande eigendomsgrens tussen boeren en rijk. De overheid zette werklozen in om bezinkvelden te maken met rijdsdammen er omheen. Daarbinnen kwam een patroon van greppels om het water af te voeren met achterlating van het vruchtbare slib. Dit gebeurde tot de jaren 90. Tegenwoordig worden alleen de dammen nog onderhouden om het huidige kwelderareaal in stand te houden. Zo werd het door de mens aangelegde buitendijks gebied omgevormd tot een belangrijk natuurgebied met historische waarden.

De zeedijk heeft deze wereld van zee en land letterlijk en figuurlijk van elkaar gescheiden. Hierdoor vormt de Waddenzee geen wezenlijk onderdeel meer van het leven van veel mensen die langs het wad wonen. In de uitwerking van hun dorpsvisie uit 2011 gaven de bewoners van het dorp Blije een statement af: 'We willen weer meer met het gezicht naar de Waddenzee toe wonen, leven en werken.' Centraal element in deze uitwerking was het idee om ter hoogte van Blije buitendijks een belevingsplek te maken in de vorm van een terp: de Terp fan de Takomst. Een terp voor, maar vooral ook door de mensen. Een plek waar je de natuur en het wad op een unieke manier zou kunnen beleven.

Blije wilde zo de oorspronkelijke verbinding met de zee op een bijzondere en duurzame manier herstellen, de natuurlijke, cultuurhistorische en landschappelijke waarden van het buitendijkse gebied bij het dorp versterken, de beleving van het waddengebied voor een groter publiek toegankelijk maken en een duurzame economische ontwikkeling op gang brengen. Belangrijk uitgangspunt was ook dat de terp als iconisch bouwwerk onderdeel uit zou gaan maken van de geplande route in Friesland en Groningen, die projecten van Sense of Place met elkaar gaat verbinden. Op deze manier is de terp ook van betekenis als het gaat om het vergroten van de aantrekkingskracht van en de leefbaarheid aan de Nederlandse Waddenkust.

Nu, na bijna 1000 jaar, viert Friesland de comeback van de terp. Het is een prachtig voorbeeld van burgers die een droombeeld realiseren. In een veranderende wereld is de terp een sociaal maatschappelijk statement voor een weerbare samenleving: duurzaam, sociaal en gezond.

De kwelder van het Friese wad is een plek met ononderbroken panoramische vergezichten op de zeedijk, het binnendijkse landschap, het wad en de eilanden. We nemen kleuren en luchtspiegelingen waar; we luisteren naar de wind en ruiken de zee. Wij staan op nieuwe bodem, door mensenhanden aangelegd. Het kleilichaam van de terp is een door kunstenaars uitgedacht aardwerk, waarop een cirkelvormige zuilengang staat. Vanuit de verte oogt het als een potloodtekening die aanduidt: hier is iets te zien, in deze verlatenheid ligt een bestemming. Het pad vanaf de zeedijk verleidt je om de kwelder in te gaan en de hoogte in de vlakte te bezoeken. Dichterbij komend verandert de terp van schaal en aanzicht. De vorm van het kleilichaam blijkt een cirkelvormige opgang te zijn, waarvan de palen de hoogte weergeven. Door een poort ga je de terp op. Het oogt als een laan met bomen aan weerszijden. Hoe hoger je komt hoe lager de zuilenrijen. Hoe meer je naar binnen gaat, hoe meer je ook buiten komt te staan. Het perspectief tussen de zuilen, als vensters op de wereld om je heen, verandert permanent. De ring op de palen is een balustrade om op te leunen en het 360 graden panorama te genieten. In de terp bevindt zich een cirkel van banken.

De terp en de wandelgang zijn volledig circulair gebouwd. Het hout van de wandelgang en de wand bestaat uit hergebruikte meerpalen. Door het afgraven van kweldervakken nabij de terp is gerijpte klei gewonnen. Daardoor ontstaat een verjongd stuk kwelder, dat door specialisten op vegetatieontwikkeling en de effecten op dieren wordt

onderzocht. De Terp fan de Takomst is ook een antwoord op het veranderende klimaat en loopt vooruit op de manier van bouwen in de toekomst, zeker in een bijzonder gebied als UNESCO Waddenzee Werelderfgoed. De opening van de Terp vind plaats tijdens de eerste editie van Arcadia. Dit vervolg op Leeuwarden-Fryslân 2018 bestaat uit een 100 dagen durend cultureel programma, waarmee de organisatie aandacht vraagt voor de toekomst van mienskip (maatschappij), landschap en erfgoed.

2. Beschrijf uw relatie met de ontwerper(s): hoe hebt u de ontwerper(s) geselecteerd en hoe hebt u met hen/haar/hem samengewerkt?

In de projectgroep Terp fan de Takomst zaten, naast de Vereniging Dorpsbelang Blije e.o., It Fryske Gea, Landschapsbeheer Friesland, RUG, Sense of Place en de toenmalige gemeente Ferwerderadiel. Begin 2017 vroeg de projectgroep drie ontwerpbureaus om een visie te ontwikkelen op de buitendijkse terp, met als belangrijkste voorwaarde: doe dat in samenspraak met de inwoners van Blije en zorg ervoor dat zij blij zijn met het ontwerp en de realisatie ervan in het (kwetsbare) landschap.

Na een presentatieronde door de ontwerpers aan de projectgroep in aanwezigheid van het bestuur van Dorpsbelang en een aantal dorpsbewoners werd unaniem gekozen voor de visie en het schetsontwerp van kunstenaarscollectief Observatorium uit Rotterdam. Ook op de algemene jaarvergadering van het dorp in april 2017 bleek de keuze een schot in de roos: iedereen schaarde zich met applaus achter het ontwerp. De Terp fan de Takomst had een gezicht gekregen.

De kracht van kunstenaarscollectief Observatorium ligt in het 'luisteren' naar de verhalen van de gemeenschap. Zij bewerkstelligden met hun ontwerp dat mensen elkaar verhalen begonnen te vertellen over hoe het vroeger was, toen ze nog kind waren, toen hun vaders nog werkten in het slikgebied, of in hevige stormen dijkwacht liepen op de toen veel lagere zeedijk. Observatorium had de verbeeldingskracht om de dromen van het dorp weer te geven in een ontwerp dat een 'gewone' terp ver oversteeg. Het was ook die verbeelding, die partners en financiers over de streep trok. In het hele proces was Observatorium niet alleen de ontwerper, door hun permanente betrokkenheid werden ze als het ware 'mede-eigenaar'. Dat gevoel van 'eigenaarschap' deelden alle betrokken partijen met elkaar. Zonder dat gevoel had de Terp fan de Takomst er nu niet gestaan.

3. Hoe hebt u het proces georganiseerd?

Nadat de ontwerper was geselecteerd kwam het project in een nieuwe fase. Door onduidelijkheden tussen met name provincie en Sense of Place leek het er een tijd op dat het project zou stranden. Uiteindelijk nam het bestuur van Dorpsbelang het heft in eigen hand. Het bestuur benoemde uit eigen gelederen een projectleider en regelde de administratieve en financiële begeleiding. De nieuwe projectgroep ging snel daarna van start met een projectsecretaris en vertegenwoordigers van Observatorium, It Fryske Gea (toezicht uitvoeren natuurmaatregelen en formeel eigenaar na oplevering) en Dorpsbelang (voorzitter). De Gemeente Noardeast-Fryslân stelde om niet de directievoerder ter beschikking. Sense of Place bleef ook betrokken. En last but not least liet de Vereniging zich ondersteunen door een inwoner van Blije, tevens de bedenker van de terp, een man met een grote kennis van en liefde voor het buitendijkse gebied en veel ervaring in weg- en waterbouw en kust- en oeverwerken.

Dankzij de hardnekkigheid van de Vereniging Dorpsbelang Blije eo bloedde het project Terp fan de Takomst niet dood, maar was het meer springlevend dan ooit. Niet alleen stond de organisatie in no time op poten, de inzet in uren van een aantal deelnemers was op vrijwillige basis. Dit leverde een enorme besparing op in de bouwkosten. Subsidie vinden was op deze manier nauwelijks nog een probleem. Waar een klein dorp groot in kan zijn!

De bouw van de Terp van de Takomst startte op 5 juli 2021. De inwoners van Blije bleven op de hoogte door middel van een Nieuwsbrief, die onregelmatig verschijnt in ieders brievenbus.

4. Heeft het ontwerpproces tot vondsten of eye-openers geleid die het resultaat wezenlijk hebben beïnvloed? Zo ja, welke was of waren de belangrijkste?

- Ook al toonden de eerste schetsen van bedenker Harry Feenstra een 'gewone' terp, zonder zijn hardnekkig trekken aan een droom, samen met een vasthoudende en bevlogen projectleider, was de terp er nooit gekomen.

- Zijn idee kwam terecht in een dorpsvisie, en was daar waarschijnlijk gebleven, toen zich nog een dromer aandiende. Joop Mulder, de -inmiddels overleden- grote man achter Oerol, besloot de Waddenzee over te steken om de verhalen aan te boren langs de Waddenkust aan de vaste wal. Zijn idee voor Sense of Place was de kapstok waar de Terp als project aan kon worden opgehangen.
- Observatorium wist iedereen te enthousiasmeren met een uniek ontwerp. Dat was zo, toen het ontwerp nog op de tekentafel lag. Dat was ook zo, toen het ontwerp moest worden aangepast. En dat bleef zo, want nu de Terp er ligt, roept het kunstwerk veel enthousiasme op bij de bezoekers.
- It Fryske Gea heeft door actieve deelname aan de projectgroep en bereidheid om de terp na realisatie in beheer te nemen en door als verpachter de verpachting na de bouw te regelen een belangrijke voorwaarde geschapen voor de realisatie van de Terp.
- Rijkswaterstaat heeft positief meegedacht over de realisatie van een uniek object in een kwetsbaar landschap. Door het aandragen van het idee om een deel aan de zij- en achter(zee)zijde van de terp te verdiepen en op die manier te dienen als natuurwetenschappelijk onderzoeksgebied, heeft het project een grote meerwaarde gekregen.
- Het Waddenfonds heeft als grote subsidiegever tijdens de realisatie zo adequaat mogelijk gereageerd op de noodzakelijke snelheid van het verstrekken van voorschotten en aanpassingen binnen het budget.
- Alle mensen van de afdeling vergunningen, bij provincie, gemeente en Rijkswaterstaat werkten voortreffelijk mee.

5. De creativiteit van een opdrachtgever komt onder meer tot uitdrukking in de manier waarop tegenslagen worden overwonnen. Welke onverwachte hindernissen kwam u tegen en hoe bent u daar vervolgens mee omgegaan?

Een terp bouwen in Unesco Werelderfgoed en Natura2000 gebied leek op voorhand onmogelijk. 4 complexe problemen moesten overwonnen worden:

1. Wie is de trekker van dit project? Sense of Place, vooral broedplek van artistieke projecten? Of de provincie Fryslân, want het gaat om een snoer van projecten langs de Waddenkust? Er werden voortdurend nieuwe organisatorische afspraken gemaakt en financiële beloftes gedaan, die zelden werden nagekomen. Dorpsbelang voelde zich lang een speelbal tussen onduidelijke belangen, terwijl het hún project was. Pas toen het bestuur besloot om het heft in eigen hand te nemen, ging alles weer stromen.
2. Het buitendijks gebied was ooit eigendom van boeren die het land met hard werken wonnen op de zee. Nu is It Fryske Gea beheerder van dit belangrijke natuurgebied. Af en toe spelen oude sentimenten op. Aandacht voor wat er leefde onder de boeren was de sleutel. Inmiddels heeft de pachter van de kwelder waar nu de Terp staat zijn eigen naambordje bij de ingang: "Jasper Theunis wie hjir de earste". En zo is het maar net.
3. De natuurtoets was klaar, de provinciale vergunning verleend, niets leek de bouw meer in de weg te staan. Op de valreep bleek RWS grote moeite te hebben met de afgesproken natuurmaatregelen. Even leek alles te mislukken, tot alle partijen eensgezind tot een oplossing kwamen.
4. Niets bleek gewoon planbaar. Bouwen kan alleen tussen 15 juli en 1 oktober vanwege het broed- en stormseizoen. De bouw van de Terp fan de Takomst gaat zoals de bouw van alle terpen vroeger ongetwijfeld ging: met horten en stoten, de zee geeft, de zee neemt. De kunst is om die gedachte steeds voor ogen te houden als het weer tegenwerkt, je laarzen in de modder blijven steken en je op blote voeten verder moet. Maar dat is natuurlijk ook leuk!

6. De Gouden Piramide is de Rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap. Beschrijf waarom u meent dat uw opdrachtgeverschap anderen tot voorbeeld kan dienen.

We zijn eigenzinnig, maar niet eigenwijs. We zijn altijd achter de kerngedachte van het idee blijven staan, maar we hebben ook aanpassingen durven maken. Het is ons gelukt om oog en oor te blijven houden voor de wensen en ideeën van alle partijen, waardoor we iedereen mee konden nemen in de 'droom van Harry en het dorp Blije'. Zo geef je soms iets van jezelf weg, maar je krijgt er ook veel voor terug. Wat vooral leidend was tijdens de realisatie, was hoe de bewoners, zowel groot als klein, te betrekken: bij de start van de bouw, waar alle kinderen van de lagere school de contouren van de terp vormden, bij de informele opening, toen inwoners hun naam bevestigden op paaltjes die het talud van de terp sieren, bij het verstrekken van werkopdrachten aan aannemers en ZZPers uit het dorp, daar waar dat kon, bij het op de hoogte houden van de stand van zaken via de nieuwsbrieven.

7. Wat heeft u van het project geleerd? Wat zou u, als u nogmaals voor dezelfde opgave zou staan, een

volgende keer anders doen?

Geleerd:

1. Een project als de Terp fan de Takomst heeft 'bevlogen eigenaren' nodig.
2. Deelnemers moeten jarenlang betrokken willen zijn.
3. Blijf onderscheid maken tussen 'de (politieke) top' en 'de gewone ambtenaar'.
4. Met enthousiasme, uithoudingsvermogen en een grote liefde voor een onwaarschijnlijk mooi natuurgebied bereik je samen veel.

Anders doen:

- A. Duidelijker uitspreken dat het omarmen van Sense of Place door de provincie consequenties heeft.
- B. Ook voor de voorbereidingsfase is geld nodig. Hierdoor dreigen Sense of Place initiatieven van andere dorpen in de omgeving te stranden. De betrokken externe instanties moeten deze initiatieven beter ondersteunen.
- C. Vaak wordt een deel van de subsidie pas uitbetaald na afronding van het project. Een kleine Vereniging als de onze kan met € 2.000 contributie per jaar helemaal geen geld voorschieten. Ook dat moet anders!

8. Wie of wat deed u besluiten het project in te zenden voor de Gouden Piramide?

Wij twijfelden tot journaliste Tracy Metz na een bezoek schreef:

“Deze opdrachtgever is nu eens niet de overheid, maar een dorpssamenleving die naar het verleden kijkt om de toekomst vorm te geven: met zicht op cultuur, op het water en de toekomst en die voorbij de veiligheid van de dijk weer wil ervaren hoe het land in water overgaat. Een project dat bij uitstek geschikt is voor een Gouden Piramide prijs.”

Toen waren we trots én overtuigd.

Ondertekening door eindverantwoordelijke bij de opdrachtgever

Ingediend op: 6 februari 2022